

Lovász László akadémikus, az MTA elnökének beszéde

Szabad György ravatalánál

Hazánk nagy formátumú gondolkodóját gyászolja a magyar társadalom és a Magyar Tudományos Akadémia. Szabad György nagy hatású történetíró és a szó valódi értelmében iskolateremtő tanár volt, aki több generáció történeti gondolkodásán hagyta rajta kézjegyét. Olyan történetíró volt, akinek megadatott, hogy eszméit a történelem a levéltárak csöndjéből nemzeti politikává emelje. Akinek lehetősége nyílt rá, hogy gondolatait ne csak papírra vesse, de megvalósításukon is munkálkodjék.

A 1980-as évek hajnalán lett Akadémiánk tagja, a 90-es évek fordulóján lépett ki a politikai közélet küzdelmes színterére, és vált annak szimbolikus jelentőségű alakjává. Ezt követően, a 2000-es években teljesedett ki tudománypolitikai szerepvállalása, amikor az Akadémia kereteiben tett meg mindent, hogy új egyensúlyt teremtsen a történetírás irányzatai között, ez úton is hozzájárulva a nemzeti múlt függetlenségi szellemű újraértelmezéséhez.

Aradon született néhány esztendővel Trianon után. Gyermekek- és ifjúkorában meghatározó élménye lett az elcsatolt Erdély s azon keresztül a magyar nemzet sorsa. Történeti gondolkodására mély hatást tett a fiatalon átélt második világháború és a magyar holokauszt, amely megtizedelte családját. Szinte magától értetődő volt, hogy az ifjú Szabad György a történész és levéltárosi pályát választotta.

Hőse fiatal korától Kossuth Lajos lett, akinek férfias kiállása a magyar zsidóság érdekében egész életében mélyen érintette: „Az antisemitikus agitációt mint a XIX-ik század embere szégyellem; mint magyar restellem, mint hazafi kárhoztatom” – idézte gyakran a nagy szabadságharcos szavait. De ezen messze túlmenően azért szentelt három kötetet is Kossuth Lajosnak, mert benne látta és láttatta azt az államférfit, aki nézeteivel és tetteivel a legjobb irányban befolyásolta a magyarság és Magyarország sorsát, fejlődését.

A történész Szabad György életműve két hatalmas pilléren nyugodott. Mindkettőnek az 1848-as forradalom és szabadságharc képezte az alapját. A 19.

század két legsúlyosabb magyar sorsproblémája ihlette két legnagyobb szabású művét: a jobbágyszabadítás és a nemzeti függetlenség kérdése.

Első nagy vállalkozása a jobbágyszabadítás nagy ívű agrárgazdasági és társadalomtörténeti elemzésén keresztül rekonstruálta a feudalizmusról a kapitalizmusra való átmenet hazai útját.

Direkt módon politikatörténeti és alig titkoltan politikai jelentősége volt második nagy munkájának – eredetileg akadémiai doktori értekezésének –, amely a *Forradalom és kiegyezés választóján (1860–61)* címet kapta. Szabad György úgy vélte, hogy az 1867-es kiegyezés nem egyedüli lehetősége volt a magyar társadalomnak. Hangsúlyozta, hogy a végső eredőt nem szabad összetéveszteni a folyamattal, s hogy téved az, aki „a végeredmény ismeretének birtokában eleve a történelmi szükségszerűséggel ütközőnek tekint minden más irányú tendenciát”. Ez a következtetés az 1956-os forradalomban tevékenyen részt vállaló tudós tollából egyértelmű állásfoglalás volt '56 és a kádári konszolidáció viszonyát latolgató generációjának kérdésselvetésében.

A Magyar Tudományos Akadémia 1982-ben választotta levelező tagjává. Első székfoglalóját 1983-ban mondta el, órá és egész gondolkodására rendkívül jellemző címmel: *Magyarország önálló államiságának kérdése a polgári átalakulás korában*. Ebben – már 1983-ban! – hitet tett Magyarország függetlensége mellett. Előadásából nem nehéz kihallani a függetlenséget, a polgári átalakulás beteljesítését éltető és a „külhatalmi intervenciót” elítélő politikai állásfoglalását – még ha ezt a 19. század nagy kérdéseire adott válaszként jelenítette is meg.

Szabad György a politikától való visszavonulása után, mint a magyar országgyűlés volt elnöke, 1998-ban lett Akadémiánk rendes tagja. Akkor mondta el második székfoglalóját, politikai credóját ismét a történész hűvös, de világos távolságtartásával vallva meg, *A parlamentáris kormányzati rendszer megteremtése, védelmezése és kockáztatása Magyarországon (1848–1867)* címmel. Történeti nézeteinek és politikai tapasztalatának ez a szép és értékes foglalata még egyszer alkalmat adott számára, hogy szembeállítsa az 1849-es országgyűlés trónfosztó deklarációját az 1867-es osztrák–magyar kiegyezéssel.

Az Akadémia tevékeny tagjaként nemegyszer – kedves kifejezésével élve – „seregszemlét” tartott a történeti tudományok művelői és műveik felett.

Nagyfokú tudatossággal, fáradhatatlan következetességgel és nem kis sikerrel állított jeles jelölteket, tett megkerülhetetlen javaslatot Széchenyi-díjra és kiadványok megjelenítésére, harcolta ki, hogy szobrot állítsanak az '56-ban elhunyt történész dékán, I. Tóth Zoltán emlékére. Szónoki erővel és metsző szavakkal szenvedélyesen küzdött az általa vallott értékekért. Elragadtatott és magával ragadó egyéniség volt, korszakos – és valóban felejthetetlen – képviselője az Akadémiának.

Nagy magyar történetírót és nagy magyar polgárt búcsúztatunk ezen a szomorú napon. Professzor Úr, megrendülten búcsúzik Tőled a magyar tudományos élet és nagy ívű működésed egyik legfontosabb színtere, a Magyar Tudományos Akadémia.

2015. július 21.